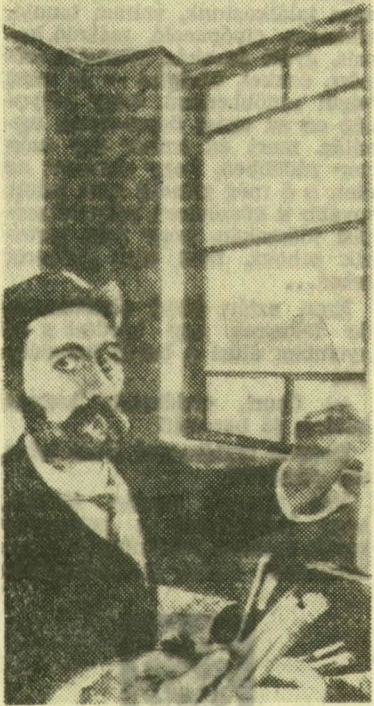

Csontváry és a szegedi árvíz

Százhuszonöt évvel ezelőtt, 1853. július 5-én látott napvilágot Csonstváry Kosztka Tivadár (1853–1919), aki nemcsak a modern magyar festészetnek, de az újabbrkori európai piktorának is egyik legeredőbb egyénisége volt. Amint monográfusa, Németh Lajos írja: „... festészetét a varázslatos színvilág, a mágikus-realista hangvétel, a szuverén szimbólumteremtő erő jellemzi. Iskolázottsága kevés volt, de nem is tekinthető autodidaktának, szüntelen természetstádiumai segítségével invenziósus festői formanyelvet teremtett”. Híressé lett képeit — mint a „Magányos cédrus”, a „Marokkói tanító”, a „Zarándoklás a cédrushoz Libanonban”, a „Tengerparti sétalovaglás”, csak hogy találmokra néhányat említsünk, más műveivel együtt — ma már szinte az egész világon nagyra értékelik és muzeális értékűnek tekintik. Századforduló hazai festészetünket külföldön — többek között — főleg az ő szuggesztív alkotásai fémjelzik.

felismeréséhez (1880. okt. 13.), az ő fiatalkori szegedi árvízélményei szolgáltattak pszichológiai indítékot. Ezt igazolja Pertorini Rezső: „Csonstváry patográfiája” című könyvének (1966) e kérdéssel foglalkozó summázó megállapítása is. „E korszak rövid összefoglalásaként — írja Pertorini — elmondhatjuk, hogy az 1879-es szegedi árvíz idején Csonstváry részt vesz a mentésben, életveszélybe kerül, a látottak és egy súlyos meghülés életmódjának megváltozását okozza. Abba hagyja lelkesen végzett tanulmányait és orvosi tanácsra a Felvidékre megy patikusnak. Leírásából megállapítható, hogy a súlyos szorongást okozó élmények depressziót váltanak ki, melyeknek több összetevője közül jelentősnek látszik az árvíz elsődleges egyéni képzete, amelyből megnyugvást szintén a képzetek síkján nyer. Az élmény leírása és még több adat igen erősen eideitikus alkotásnak mutatják, és arra utalnak, hogy sok nagy hatóerejű képzete volt. A későbbi rohanó ár, vizesés, tengerábrázolásai talán az árvíz élményével állnak összefüggésben.”

Pertorini orvostudományi jellegű gondos diagnózisából kitűnik tehát, hogy a szegedi árvíz mentési munkálataiban résztvevő fiatal Csonstváry további sorsának, szellemi és művészeti kialakításában az itt szerzett benyomásai s megbetegedése meghatározó szerepet játszottak. Bizonyossá válik, hogy ő a Tisza által akkor elöntött városunkban életét formáló, festészetére kiható felejthetetlen élményben, sőt nyugodtan mondhatjuk „pszichológiai áramütésben” részesült. Voltaképpen ezt erősíti meg a szakirodalom is, mely szerint: „... Csonstváry később, negyvenéves korában kezd el festeni tanulni egy későbbi hallucináció hatására, mely azt sugalmazta neki, hogy ő lesz a világ legnagyobb festője, nagyobb Raffaelónál.” Csonstvárynak ez a betegségéből adódó, nagyzóló önértékeléséből fakadó elképzelése nyilvánvalóan örök ábránd maradt. De kétségtelen, hogy festővé válása előtt ez a neurotikus idegrendszerű fiatalember hasonlóképpen „háborgó tenger”-nek látta a Tiszát, mint egykor (1847 februárjában a róla szép verset író) Petőfi, aki szerint e folyó „... Zúgva, bőgve törte át a gátot, / El akarta nyelni a világot!” Ebből az elementáris régi szegedi élményéből fakadóan vált Csonstváry pantheisztikus szemléletűvé, aki egész festészte során „... a természetben mindig a monumentálisat, lenyűgözőt, szokatlanul nagyszerűt keresi”.

SZELESI ZOLTÁN

Te miért jöttél tulajdonképpen?! — A nyurga Béla fölőselegesen sok mozdulattal rugdosta csizmájáról a kemény, deres sárkölöncöket: — Álmodozni, vagy özet löni!?

Karcsi barna, kerek képe mosolyra szélesedett, ahogy megérintette egy galagonyabokor ösvény fölé nyújtózkodó ágát.

Amaz nem nézett föl:

— A betyár életbe! Odateszlek a Mátra legjobb vadjárásába, te meg!... És az az öreg bak! Életemben olyat még nem!...

Kapaszkodóhoz értek, szuszogni kellett. Nemsokára odaláttak a tisztásra. Sátruk előtt guggolt Sanyi bácsi, az öreg vadász. Béla még tavalyról ismerte, meg azelőtről. Az öreg, hogy meglátta őket, csavarni kezdett. Csak bólintott az üdvözlésre, a cigarettát szájába vette, végét az égnek tartva, nehogy a dohány apraja kihulljon. Gyufa után matatott, és csak az első pöffentés után szólalt meg:

— Volt szerencse?

Béla ledobta válláról a tarisznyát:

— Szerencse!... Nem az kell ide, hanem vadász!

Az öreg hosszút hunyorított, aztán a cigarettát eltartotta, úgy nézte az ingerült embert. Az talán észrevette a pillantást, megcsökkent:

— Karcsi, láss vacsora után! Ma te vagy a soros! — Cigaretta szedett elő, leguggolt ő is: — Vendégül láthatjuk? — Egyre mosolygott, mind a harminkét fogával.

— Megköszönöm. Elutazunk a feleségemmel az ünnepekre. — Ropogó térdízletekkel állt föl: — Eppen azért jöttem, hogy a sátrat csak tegyék be nyugodtan a színbe.

— Oké. Még nem tudjuk, meddig maradunk. A vadjárástól függ.

— Merre voltak?

— A Veres sziklánál. Hajnalban meg a Medve-völgyben...

— Béla újra beletüzesedett: — Képzeld, a Mátra legszebb özbakját fuserálta el ez a kölyök! — Lehajolt a táskához, konyakos üveget szedett elő. — Hallom, ahogy húz fölfele, óvatosan. De nekem jó a fülem! — Kortyolt az italból, az öreget is megkínálta. — Na, mondom, ez csak öreg róka lehet, amelyik ilyen óvatosan jön...

— Vagy fiatal, félénk suta — bukott ki a vén száján, de már tette is oda a kezét: fiatalabb korában ő se szerette, ha beszéltek nagy vadászkalandjaiba.

Am a másik oda se figyelt. Gombolta ki a mellényét, fújt:

— Na, mondom, ez jó fogás lesz!... Felém jött, egyenesen felém a patakmederben! Már szinte láttam a rezes fület! — Két kezét felemelte, mintha a fegyvert tartaná, és bal szemét beszorítva dőlt előre: — Így jött. Érti? Aztán... egyszerre csak elfordult. — Felegyenesedett, új-

Vadászkaland

ra húzott a konyakból. — Elfordult, föl az oldalba, ez a holdkörös meg aludt, vagy mi!

Az öreg lassan, feszült figyelem közepette emelte szájához a cigarettát:

— Szél?

— Teljesen a szemembe fújt! Zaj semmi...

— Szagot kapott!? — mondta hirtelen a másik, és indulni mozdult.

— Mit? Ott!? A szél egyformán csipte a két fülemet! Egészen hülye nem vagyok!

Az öreg bólogatott, puskáját a vállára vette.

— Szagot kapott; farkasszagot — dunnogte mély meggyőződéssel, inkább már magának. — Füttentett a kutyának, indult.

— Farkasszagot! — hördült föl Béla. De aztán csak legyintett, s leült a vadászszékre, amit közben Karcsi kikészített. Jobb lábát kinyújtotta, úgy kerésgélt a bieskáját: — Farkasszagot! Haha! A Mátrában farkas! Októberben... Hm, mit szólsz?

— Nem tudom — mondta Karcsi, és átnyújtotta az étkezőtálcát.

Hallgattak, csak az állkapcsuk dolgozott ütemesen. Valamelyik fa odvában egy méla kukig ébredett. Aztán Karcsi fölállt, edényt mosni. Béla még elszívott egy cigarettát, hatalmasakat nyújtózott, ásított:

— Hajnalban lövök két bakot. Két óriás, hétpróbás vén eszikefogót! Hm?!

— Az jó lesz — mondta Karcsi, s még kiült, nézni az estét.

Béla odabent bekapcsolta a rádiót:

— Egy kis Mozartot. Azzal tudok jól elaludni. — Kerésgélt,

Mozart nem jött. Végül kihalászott egy hegedűjátékot. — Na, ez is megteszi. László.

— Brahm — mondta emez. — Hagyd meg.

A Hold egyre mélyebbre kukkantott a völgybe. A tölgyek rozsdába öltözött álltak a tetőkön. Lejjebb a gyertyánok csak egy kis szelet vártak, hogy utolsó leveleiktől is megszabadulhassanak. S lent a völgyben vidám zöldet nyújtottak ég felé a cirbolyák.

A hegedű hangja előrekúszott, egészen a szakadék széléig. Ott egy része lehömpölygött, más része meg föl szállt, egészen a csúcsokig, és mély színt adott a holdfénynek. — Először csak az egyik özet vette észre. Az ösvénytől föntebb állt, fület előre csapta. Aztán lépett egyet. És még egyet. Akkor ért melléje a másik. Fejét az elől álló vállára

tette... Karcsi szinte látta nedvesen remegő orcimpáikat...

...hirtelen hátrafordult, de már csapta is föl a könyökét.

A lövés a sátorponyva tetejét szakította meg.

— Te hülye! Te barom! — Béla lassan, guggolva lépett ki. — Láttad, mekkora bak volt?!

A rádió elgurult, a szakadék szélén állt meg. A hegedűszó elhalt, némi recsegés után bemozdó beszélt idegen nyelven, majd valami vigopera kezdődött.

Mikor a másik ernyedni kezdett, Karcsi elengedte. Bement, ágya alá nyúlt a táskáért.

— Az irigység! Mert nem volt nálad a puskád! — lihegett a másik.

— Nyugodj meg. Nem, vagy gyerek.

Béla, sírás helyett, nehezen hörgött:

— Soha!... Soha nem...

Karcsi kilépett:

— Nem vagy gyerek. — A homlokán melegezt érzett. Odanyúlt. A keze ragacsos lett. — Nyugodj meg. Hajnalban kimégy a Medve-völgybe. A Mátra legjobb őzjárása.

Gyors léptekkel indult a lejtőnek.

A túlsó helyen várta az öreg: — Baj?

— Nem esett.

Szólanul ereszkedtek a lejtős, széles hegyhátra. Félóra múlva odalátszott a fényekkel kipontozott városka.

Az öreg a puskát hátrafordította, kényelmesre, hogy rátegye a két könyökét:

— A két bak?... Felküldjem a bőrüket?

— Nem kell, Sanyi bácsi. Bár egyet se löttem volna.

— Így van ez — hümmögött maga elé a másik. — Ezért kaphatna maga puskavégre, amennyit csak akarna... Maga igen...

A hornó lassan szélesedett, ki lehetett egyenesíteni a térdeket. A telehold még a fák ágait is rárajzolta az ösvényre.

KUNSZABÓ FERENC

Tasnádi Varga Éva

Táruj tovább...

Bodzavirág fehérje, nő, növekszik, egészen fel az égre.

Létrán mászom utána, gyermekkorom felejtett délutánja,

Tányér lett most belőle, csattog rajta régvolt kiskacsák csőre,

Fénye kúszik hajamra, zárja tőlem pincegádor lakatja,

Mi lesz, hogyha elérém? Gyermekrajzhoz nincs már engedélyem!

Ezer törvény szabályoz, esküvel köt egy felnőtt diplomához.

Ezer fonál csomózat, a telefontól nem látom a holdat.

Bodzavirág fehérje, táruj tovább időtlenül az égre.

